

I. ΠΡΟΟΙΜΙΟ §§ 1·3

A.. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ

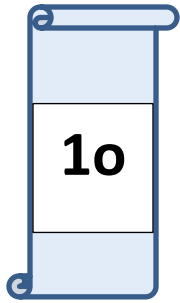
Με το προοίμιο αυτό ο ρήτορας επιτυγχάνει:

- α) να προσελκύσει το ενδιαφέρον των ακροατών του - υπογραμμίζοντας ότι η κατηγορία εναντίον του προέρχεται από ανθρώπους που επιδιώκουν να τον βλάψουν, και ότι αποτελεί καθαρή συκοφαντία. Για να κερδίσει επίσης την εύνοια των ακροατών του (*captatio benevolentiae*) προβαίνει από την αρχή του λόγου του σε δήλωση ότι διαθέτει ήθος ανεπίληπτο και ότι είναι απαρα-σάλευτα προσηλωμένος στο δημοκρατικό πολίτευμα της πατρίδας του.
- β) να κεντρίσει την προσοχή τους - επισημαίνοντας ότι χρωστάει χάρη στους κατηγορούς του, που του δίνουν την ευκαιρία να υποβληθεί σε έλεγχο και να διαλάμψει έτσι η αλήθεια για τη ζωή και τη δράση του. Η προσοχή των βουλευτών εντείνεται επίσης με την αυτοπεποίθηση που επιδεικνύει ο ομιλητής για το δίκιο του, και με τη βεβαιότητα του ότι όλοι θα αλλάξουν γνώμη γι' αυτόν όταν ακούσουν την απολογία του.
- γ) να κατατοπίσει τέλος τους ακροατές του σε γενικές γραμμές πάνω στην υπό συζήτηση υπόθεση, με τις συνοπτικές αλλά καίριες αναφορές του στο κατηγορητήριο - ιδιαίτερα στο τέλος του προοιμίου.

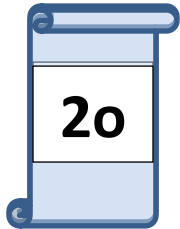
B.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

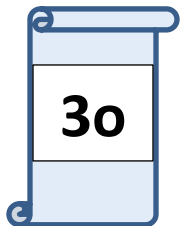
Η επιχειρηματολογία του ομιλητή στο προοίμιο (ή πρόλογο) κλιμακώνεται ως εξής:

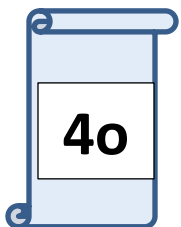
Θα όφειλα **ευγνωμοσύνη** στους κατηγορούς μου, αν ήξερα ότι δεν επιδίωκαν να με βλάψουν: με την κατηγορία τους μου δίνουν την ευκαιρία **ν' α π ο λ ο γ η θ ώ** για τη ζωή μου και ν' αναιρέσω τις συκοφαντίες εισβάρος μου.

Είμαι τόσο βέβαιος για το **ή θ ο ς** μου, ώστε και οι εχθροί μου ακόμη, όταν ακούσουν την απολογία μου, θα μετανιώσουν για τα **δ υ σ μ ε ν ή α ι σ θ ή μ α τ α** που έτρεφαν ως τώρα για μένα.

“Δήλωση νομιμοφροσύνης”: είμαι **πιστός** στο δημοκρατικό πολίτευμα της πατρίδας μου και θα το αποδείξω. “Δήλωση καλής διαγωγής”: έχω ζήσει ως τώρα μια **μετρημένη ζωή** και θα το αποδείξω.

Θα **ανασκευάσω** τέλος το κατηγορητήριο: δεν υπηρέτησα στην τάξη των ιππέων, δεν έζησα στην Αθήνα την περίοδο των Τριάκοντα, δεν είχα συμμετοχή στο τυραννικό καθεστώς τους.

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) **ή θ ο ς ο μ ι λ η τ ή**: ο Μαντίθεος προσπαθεί να πείσει τους βουλευτές ότι διαθέτει **ή θ ο ς άμεμπτο**, όπως θα φανεί από τον επικείμενο έλεγχο, και τρέφει **ευνοϊκά αισθήματα** προς το δημοκρατικό καθεστώς της πατρίδας του.

β) **ή θ ο ς κ α τ η γ ό ρ ω ν**: ο ομιλητής παρουσιάζει τους κατηγορούς του ως κακόβουλους ανθρώπους, αφού επιζητούν να του κάνουν κακό, επίσης ως συκοφάντες της ζωής του, και της πολιτικής του ιδεολογίας και δράσης: τους **μειώνει έτσι ηθικά** στα μάτια των βουλευτών.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Ο ρήτορας επιτυγχάνει από την αρχή να διεγείρει στις ψυχές των ακροατών του **αγανάκτηση** και **οργή** εναντίον των κατηγορών, και να ενσπείρει **υποψίες** για τα πραγματικά τους κίνητρα - **κλονίζοντας** έτσι την ειλικρίνεια των προθέσεών τους και την εγκυρότητα του κατηγορητηρίου τους.

Γ.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) **απροσδόκητο** ή «**παρά προσδοκία**»

Εἰ μὴ συντήδη ... τῆς κατηγορίας

β) **υπερβολή**

ἐγὼ γὰρ οὕτω σφόδρα ἐμαντῶ πιστεύω ... ἠγήσεσθαι

γ) **υπόσταση**

οὕτω σφόδρα ἐμαντῶ πιστεύω, ὥστ' ἐλπίζω ...

δ) **πολυσύνδετο**

οὐχ ἵππευον οὐδ' ἐπεδήμουν ... οὐδέ μετέσχον

ε) **αντιθέσεις**

ἐὰν μὲν τοῦτο μόνου ... ἐὰν δε φαίνωμαι

ἐμὲ μὲν δοκιμάζειν, τούτους δὲ ... εἶναι

II. ΔΙΗΓΗΣΙΣ - ΠΙΣΤΗ §§ 4·8

A.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

Η κλιμάκωση επιχειρηματολογία του ομιλητή έχει ως εξής:

1ο

Είχαμε σταλεί, εγώ κι ο αδελφός μου, στο εξωτερικό πριν από τη συμφορά στους Αιγός Ποταμούς, και συνεπώς **δεν ήμαστε στην πόλη** όταν καταλυόταν η δημοκρατία, επιστρέψαμε από το εξωτερικό **λίγες μέρες** πριν ο Θρασύβουλος και οι άλλοι δημοκράτες κατεβούν από τη Φυλή στον Πειραιά.

2ο

Εξάλλου δεν ήταν λογικό να θέλουμε να διακινδυνεύσουμε σε **καιρούς πονηρούς** -τασσόμενοι υστερόβουλα στο πλευρό των Τριάκοντα-, ούτε εκείνοι άλλωστε μας πρόσφεραν **συμμετοχή** στην εξουσία τους, αφού μάλιστα δεν είχαμε αγωνιστεί απ' την αρχή δίπλα τους αντίθετα, εκείνοι στερούσαν από τα πολιτικά τους δικαιώματα ακόμη και τους ίδιους τους δικούς τους.

3

Ο έλεγχος πάλι σύμφωνα με τις καταγραφές στο **σανίδιον** των ονομάτων των πολιτών που είχαν υπηρετήσει ως ιππείς τους Τριάκοντα δεν είναι αξιόπιστος, διότι εκεί έγιναν αυθαίρετες **προσθήκες** και **παραιοήσεις** ονομάτων, αντίθετα, το εγκυρότερο μέσο ελέγχου είναι οι κατάλογοι που υπέβαλλαν οι φύλαρχοι στη Βουλή, οι κατάλογοι αυτοί μόνο είναι **αξιόπιστοι**, γιατί βάσει αυτών έπρεπε να **επιστραφεί** στο δημόσιο το επίδομα των ιππέων.

Αν πάντως πράγματι είχα υπηρετήσει ως ιππέας τότε, **δεν θα το θεωρούσα φοβερό**, και γι' αυτό δεν θα το αρνιόμουν, εφόσον μπορούσα ν' αποδείξω ότι σε κανέναν συμπολίτη μου δεν έκανα κακό-αντίθετα, βλέπω πολλούς που υπήρξαν ιππείς να έχουν αναλάβει **δημόσια αξιώματα**, η απολογία μου λοιπόν δεν έχει άλλο σκοπό παρά ν' αποκαλύψει τις ψευδολογίες των κατηγορών μου.

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) **ήθος ομιλητή**: σκοπός του αγορητή είναι να προβάλει τον εαυτό του και τον αδελφό του ως **λογικούς** και **σώφρονες** πολίτες, που ποτέ δεν θα ήθελαν να εμπλακούν σε επικίνδυνες καταστάσεις, που άλλοι είχαν δημιουργήσει με τις αντιδημοκρατικές τους ενέργειες σκοπός του επίσης είναι να τονίσει τον **άκακο χαρακτήρα** του, αφού, όπως λέει, και να είχε υπηρετήσει ως ιππέας την εποχή των Τριάκοντα, και πάλι θα υποβαλλόταν άφοβα σε δοκιμασία, μια και κανέναν συμπολίτη του δεν είχε βλάψει.

β) **ήθος κατηγορών**: ο Μαντίθεος προσπαθεί έμμεσα ν' αποδείξει ότι οι κατηγοροί του είναι ψεύτες και συκοφάντες - υποδηλώνοντας ότι το κατηγορητήριό τους το στηρίζουν σε **όχι και τόσο αξιόπιστα στοιχεία**, γι' αυτό μοναδικός στόχος του είναι όχι ν' αποσειεί τις κατηγορίες εναντίον του, που είναι άλλωστε **σαθρές και άσμενες**, αλλά ν' αποκαλύψει **τα ψεύδη** που έχουν χαλκεύσει οι εχθροί του εισβάρους του.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Προσπάθεια του αγορητή είναι να δημιουργήσει στις ψυχές των βουλευτών **αντιπάθεια** προς τους κατηγορούς του, που επιχείρησαν με αναξιόπιστα στοιχεία και ψευδολογίες να επιτύχουν τη **μη επικύρωσή της κλήρωσής του** για το βουλευτικό αξίωμα.

Β.. ΔΙΗΓΗΣΗ

Δίκαια έχει επαινεθεί ο Λυσίας για το **αφηγηματικό** του τάλαντο - όπως αυτό αναδεικνύεται κυρίως στις διηγήσεις των δικανικών λόγων του: επιγραμματικότητα και ζωντικότητα στην έκφραση, σαφήνεια και πειστικότητα στην επιχειρηματολογία, απλότητα και λιτότητα στο λεκτικό και «οικειότητα» στο ύφος.

Γ.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) **πολυσύνδετο**

καί οὔτε τῶν τειχῶν ... οὔτε μεθισταμένης, ... ἀλλ' ἦλθομεν ...
οὔτε ἡμᾶς, εἰκός, ... οὔτ' ἐκεῖνοι ... ὥστε καί ..
καί ὑμᾶς ταύτη τῇ γνώμῃ ... καί πολλούς...
καί τοῖς ἀποδημοῦσι καί τοῖς μηδέν ... ἀλλά μᾶλλον ... καί...
οὔτ' ἀπενεχθέντα ... οὔτε παραδοθέντα ... οὔτε καταβαλόντα ...

β) **αντιθέσεις^ι**

οὔτε ἐκεῖνοι φαίνονται ... ἀλλά μᾶλλον ἠτίαζον ...
ἐκ μέν τοῦ σανιδίου ... ἐκεῖνος, δ' ἐστίν ἔλεγχος ...
πολλοί μέν τῶν ὁμολογούντων ... ἔνιοι δέ τῶν ἀποδημούντων ...
ἐκ μέν γάρ τούτων... ἐν ἐκείνοις δέ ...
οὐκ ἂν ἔξαρνος ... ἀλλ' ἠξίουσαν ...
πολλούς μέντων τότε ... πολλούς δ' αὐτῶν ...

γ) **χιαστό**

ἐκεῖνους ... ἢ τούτοις πιστεύετε ...

ἐκ μέν γάρ τούτων ... ἐν ἐκείνους ... ἀπενεχθημαί ...

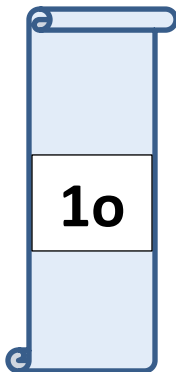
^ι Ενώ κατά κανόνα η έκφραση του Λυσία είναι απλή και απερίτεχνη, οι αντιθέσεις είναι πολύ συχνές και προσδίδουν στο λόγο παλμό και δύναμη

II. ΔΙΗΓΗΣΙΣ - ΠΙΣΤΗ §§ 9·13

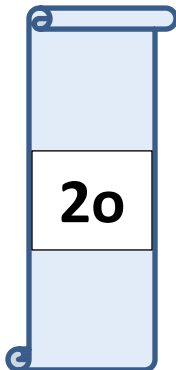
A.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

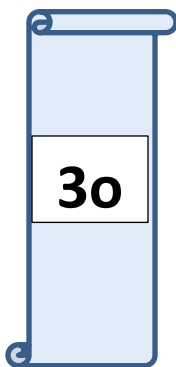
Η κλιμάκωση επιχειρηματολογία του ομιλητή έχει ως εξής:

Έχω τη γνώμη πως στις δοκιμασίες ειδικά οφείλουμε εμείς οι ελεγχόμενοι να λογοδοτούμε για **όλη τη ζωή μας** σε αντίθεση με τις άλλες δίκες, όπου χρειάζεται να επικεντρώνει κανείς την προσοχή του μόνο στα ζητήματα εκείνα που αφορούν την εκδικαζόμενη υπόθεση, παρακαλώ λοιπόν ν' ακούσετε με **ευνοϊκή διάθεση** τη σύντομη απολογία μου.

Στην **ΙΔΙΩΤΙΚΗ** μου ζωή: έχω κάνει πλήρως το καθήκον μου, πάντρεψα δυο αδελφές δίνοντάς τους την απαραίτητη προίκα, ενώ μοίρασα δίκαια την πατρική περιουσία με τον αδελφό μου, σε σχέση με όλους τους άλλους ούτε έχω κατηγορήσει ποτέ κανέναν ούτε επίσης έχω ποτέ κατηγορηθεί από κανέναν.

Στη **ΔΗΜΟΣΙΑ** ζωή μου: η πιο σπουδαία απόδειξη της ευπρέπειας και χρηστότητας του ήθους μου είναι ότι όσοι νεαροί συμπολίτες μου συχνάζουν στα κυβευτήρια, στα καπηλεία και στα άλλα κακόφημα κέντρα με **αντιπαθούν** και διαδίδουν εισβάρως μου ένα **σωρό ασύστολα ψεύδη** - βεβαίως γιατί δεν είμαι όμοιός τους (ηθικό και ψυχολογικό επιχείρημα).

4ο

Κανείς δεν μπορεί να αποδείξει ότι είμαι **φιλόδικος**, όπως πολλοί άλλοι: ποτέ ως τώρα δεν έχω εμπλακεί σε **δίκη** για αισχρά ζητήματα ή **έχω μηνυθεί** για παρανομία κατά του δημοσίου ή **έχω καταγγελλθεί** για σοβαρό αδίκημα εναντίον της πολιτείας (ηθικό επιχείρημα).

5ο

Στις εκστρατείες και στους πολεμικούς κινδύνους έχω εκτελέσει στο ακέραιο **το χρέος μου** (παράδειγμα): στη μάχη της Αλιάρτου, ενώ είχα καταγραφεί να πολεμήσω από τις τάξεις των ιππέων, παρουσιάστηκα αυτόβουλα στον Ορθόβουλο και τον παρακάλεσα να με διαγράψει, για να πολεμήσω ως **οπλίτης** και αυτό γιατί ήξερα ότι εκεί ελλόχευε **μεγαλύτερος κίνδυνος**, πράγμα που το επιβεβαίωνε η προσπάθεια των περισσότερων για ένταξή τους στο ιππικό (ηθικό επιχείρημα).

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) **ήθος ομιλητή**: στόχος του Μαντιθέου εδώ είναι να παρουσιάσει τον εαυτό του (κυρίως μέσα από αντιθέσεις) ως υποδειγματικό **άνθρωπο** και **πολίτη** αφού τόσο στην **ιδιωτική** όσο και στη **δημόσια** ζωή του υπήρξε ως τώρα άφογος πράγματι η συμπεριφορά του προς τις αδελφές και τον αδελφό του καθώς και προς όλους τους άλλους είναι η ενδεδειγμένη, αλλά και ο δημόσιος βίος του είναι ανεπίληπτος: τον εχθρεύονται και τον κακολογούν άνθρωποι των καταγωγών - αφού πράγματι δεν είναι όμοιός τους ποτέ ως τώρα δεν υπήρξε φιλόδικος κι ούτε σύρθηκε σε καμιά δίκη εξαιτίας καταγγελιών άλλων, και πάνω απ' όλα έχει εκπληρώσει, και μάλιστα με **υπερβάλλοντα ζήλο**, τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις.

β) **ήθος κληγόνων**: οι «βολές» που εξαπολύει ο αγορητής εναντίον του ήθους των αντιπάλων του στην § 11 είναι όντως **καταλυτικές**: πρόκειται για ανθρώπους κατώτερης στάθμης, που ξοδεύουν άσκοπα τον καιρό τους στα καταγώγια της πόλης - διαβάλλοντας και επιβουλεύόμενοι **χρηστούς** και **ευυπόληπτους** συμπολίτες τους.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Προφανής είναι η απόπειρα του Μαντιθέου να διεγείρει την **αγανάκτηση** και την οργή στην ψυχή των βουλευτών εναντίον των αντιπάλων του, εφόσον τους κατατάσσει απερίφραστα στους **ανθρώπους των καταγωγίων**, που όχι μόνο συκοφαντούν **έντιμους και ενάρετους** συμπολίτες τους αλλά και σχεδιάζουν **κακά** εναντίον τους.

Β.. ΔΙΗΓΗΣΗ

Ο Μαντίθεος αφηγείται τα της ιδιωτικής και δημόσιας ζωής του με συντομία βέβαια μεγάλη, αλλά με **απλότητα και σαφήνεια**, και πάνω απ' όλα με εκπληκτική **πειστικότητα**. Σκοπός της διήγησης είναι να ξετυλίξει μπροστά στα μάτια των βουλευτών τα σημαντικότερα στοιχεία του **ιδιωτικού και δημόσιου** βίου του, συνοπτικότερα ασφαλώς -για να μην κουράσει τους ακροατές του-, με κάποια όμως συναισθηματική ένταση, που συμβάλλει αναμφίλεκτα στη δημιουργία **εύνοιας** για τον εαυτό του και **αντιπάθειας** για τους κατηγορούς του.

Γ.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) πολυσύνδετο

καί τας τοῦ πατρὸς καί τας τῆς πόλεως ...
ἢ πότους ἢ περί τας τοιαύτας ...
καί πλεῖστα ... καί ψευδομένους ...
οὔτε δίκην ... οὔτε γραφήν οὔτε εἰσαγγελίαν ...

β) αντιθέσεις

περί μέν τοίνυν ... δοικεὶ δέ μοι ...
ἐν μέν τοῖς ἄλλοις ... ἐν δέ ταῖς δοκιμασίαις ...
δύο μέν ἀδελφάς ... τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ...
τά μέν ἴδια ... περί δέ τῶν κοινῶν ...
τοῖς μέν ἰππεύουσιν ... τοῖς δ' ὀπλίταις ...

γ) επανάληψη - υπερβολή

μηδεπώποτέ μοι μηδέ πρὸς ἓνα μηδέν ...

δ) πρόληψη

ποιήσομαι δε την ἀπολογίαν ... βραχύτάτων ...

ε) μείωση

ὅτι τῶν νεωτέρων ... διαφόρους ὄντας ... ψευδομένους

στ) ανακεφαλαιώσεις

περὶ μὲν τοίνυν αὐτῆς τῆς αἰτίας ... λέγειν ...

καί τὰ μὲν ἴδια οὕτως διώκηκα ...

II. ΔΙΗΓΗΣΙΣ - ΠΙΣΤΗ §§ 14·17

A.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

Η κλιμάκωση επιχειρηματολογία του ομιλητή έχει ως εξής:

1ο

Όταν είχαμε συγκεντρωθεί, λίγο πριν αναχωρήσουμε για την Αλίαρτο, διαπίστωσα ότι μερικοί φτωχοί συνδημότες μου δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να εξοπλιστούν - παρ' ότι διέθεταν και ήθος χρηστό και προθυμία μεγάλη για συμμετοχή στην εκστρατεία, τότε και άλλους συμβούλευα να ενισχύουν οικονομικά αυτούς τους ανθρώπους κι εγώ ο ίδιος βοήθησα δύο συνδημότες μου για να δώσω το καλό παράδειγμα στους υπολοίπους (προβολή γενναιοδωρίας & πατριωτισμού).

2ο

Στην εκστρατεία που έγινε στην Κόρινθο και όλοι προέβλεπαν ότι ο κίνδυνος ήταν υπαρκτός, ενώ όλοι αναζητούσαν τρόπους διαφυγής, εγώ πολέμησα στην πρώτη γραμμή και αποχώρησα μετά τον αλαζόνα στρατηγό Θρασύβουλο, που πρόσβαλε τους στρατιώτες αποκαλώντας τους δειλούς (προβολή τόλμης και θάρρους).

3ο

Όταν, λίγες μέρες ύστερα, είχαμε συνέλθει από τη βαριά ήττα μας στη Νεμέα και οι άρχοντες αποφάσισαν να πάρουν μερικά στρατιωτικά τμήματα για να εμποδίσουν την έλευση του Αγησιλάου, ζήτησα από τον ταξίαρχο να στείλει το δικό μας τμήμα - παρ' ότι ήταν για μας τρομερό να ριχνόμαστε σε νέο χειρότερο κίνδυνο, ενώ μόλις λίγο χρόνο πριν είχαμε ως εκ θαύματος γλιτώσει από τον προηγούμενο

(προβολή ηρωικού ήθους).

4ο

Όσοι λοιπόν εξοργίζονται, δίκαια βέβαια, με εκείνους που επιζητούν δημόσια αξιώματα, αποφεύγουν όμως τους κινδύνους, δεν θα πρέπει - ύστερ' απ' αυτά- να έχουν την ίδια γνώμη για μένα: τις διαταγές εκτελούσα πρόθυμα, τολμούσα να διακινδυνεύω, δεν φοβόμουν να πολεμώ κατά των Λακεδαιμονίων: και όλ' αυτά, για να εκτιμηθώ από σας καλύτερα και να βρω ευκολότερα το δίκιο μου, αν κάποτε περιερχόμουν άδικα σε κίνδυνο (μοναδικό αίτημα του Μαντιθέου για όλ' αυτά: να κριθεί δίκαια από τους συμπολίτες του).

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) ήθος ομιλητή: στην ενότητα αυτή ο Μαντίθεος επιτυγχάνει να αυτοπροβληθεί ως συνετός και γενναιόδωρος. πολίτης - πάνω απ' όλα όμως ως αληθινός πατριώτης ξέρει να δίνει το καλό παράδειγμα στους άλλους και δεν λιποψυχεί μπροστά στον εχθρό: είναι τολμηρός και γενναίος, ψύχραιμος και ριψοκίνδυνος, πρόθυμος και υπάκουος στους ανωτέρους του και για όλ' αυτά δεν απαιτεί καμιά ανταμοιβή - περιλαμβάνονται άλλωστε μέσα στο χρέος του προς την πατρίδα, ένα μόνο παρακαλεί: να κριθεί με δίκαιο τρόπο από τους συμπολίτες του - τώρα που βρίσκεται άδικα σε δύσκολη θέση.

β) ήθος κατηγορώ: στην παρούσα ενότητα ο αγορητής αφήνει μια μόνο αιχμή κατά των κατηγορών του στην §17, όταν τονίζει: εἰ ποτε ἀδίκως εἰς κίνδυνον καθιστάμην - υποδηλώνοντας προφανώς ότι διώκεται από άδικους ανθρώπους, οι οποίοι αποπειρώνται να τον αποκλείσουν από το βουλευτικό αξίωμα, ενώ διαθέτει ηρωικό φρόνημα, αγνό πατριωτισμό και γενναιόδωρα αισθήματα.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Ο απολογούμενος εδώ αποσκοπεί στο να δημιουργήσει στις ψυχές των ακροατών του **ε υ ν ο ἴ κ ῆ διάθεση** για τον εαυτό του - εκθέτοντας τη **δ ρ ά σ η** του σε ώρες κρίσιμες για την πόλη: η υπόμνηση της συνετής και γενναιόδωρης συμπεριφοράς του, λίγο πριν από την εκστρατεία στην Αλίαρτο, **συγκινεί** περισσότερο τους βουλευτές εκείνους που δεν είναι εύποροι και ξέρουν πολύ καλά τι κόστος συνεπάγεται για τον απλό πολίτη ο εξοπλισμός για πόλεμο, η αφήγηση ύστερα των περιπτώσεων εκείνων στις οποίες ο Μαντίθεος επέδειξε **τ ό λ μ η, θ ά ρ ρ ο ς** και ηρωισμό σε κρίσιμες ώρες για την πατρίδα διεγείρει επίσης συναισθήματα **ε κ τ ί μ η σ η ς** και **θαυμασμού** στις ψυχές των ακροατών του, πράγμα που ενισχύει **την ε ύ ν ο ι ά τους** γι' αυτόν.

Β.. ΔΙΗΓΗΣΗ

Ο Λυσίας έχει επαινεθεί τόσο από τους αρχαίους όσο και από τους νεότερους κριτικούς του για την τέχνη του στη **δ ι ῆ γ η σ η** των δικανικών λόγων του. Απόδειξη του γεγονότος αυτού παρέχει και ο Υπέρ Μαντιθέου λόγος, του οποίου η διήγηση είναι βέβαια συνοπτική, τόσο όμως περιεκτική, σαφής και παραστατική, με αριστοτεχνικό όντως τρόπο επιλέγονται και παρουσιάζονται κάποια **σημαντικά** **περιστατικά**, χωρίς να κουράζουν το ακροατήριο με τον πλατειασμό τους και χωρίς να χάνουν το στόχο τους - που είναι η στήριξη της **επιχειρηματολογίας** και η ενίσχυση της **πειστικότητάς** της.

Ένα άλλο γνώρισμα της **διήγησης** των λόγων του Λυσία είναι το **δ ρ α μ α τ ι κ ό στοιχείο** που παρατηρείται στην έκθεση των γεγονότων - κάτι που προσδίδει παλμό και ζωντάνια στην έκφραση. Το στοιχείο αυτό εντοπίζουμε στα **περιστατικά** από τη στρατιωτική του δράση που αφηγείται ο Μαντίθεος, για να προβάλει την τόλμη και το θάρρος του, και κυρίως την άψογη εκπλήρωση του χρέους του προς την πατρίδα.

Γ.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) **πολυσύνδετο**

καί μάλιστα ... καί πλείστων έναποθανόντων ...

β) **αντιθέσεις**

πολίτας μεν χρηστούς ... έφοδίων δέ άπορουñτας ...
οῡ μόνον τοῡτο συνεβούλευον... αλλά καί αῡτός ...
έτέρων αναδυομένων έγώ διεπραξάμην ...
φοβουμένων άπάντων ... προσελθών έγώ ...
τά μέν τής πόλεως... εκ δέ τών κινδύνων ...
οῡ γάρ μόνον τά προσταττόμενα ... αλλά καί κινδυνεύειν ...
οῡχ ώς οῡ δεινόν... άλλ' ίνα, εῑ ποτέ ...

γ) **επιδοτικές συμπλοκές**

και οῡ μόνον τοῡτο συνεβούλευον... αλλά και ...
οῡ γάρ μόνον τά προσταττόμενα ... αλλά καί

δ) **ευφημισμός**

τής ήμετέρας φυλῆς δυστυχησάσης (: ήττηθείσης) ...

ε) **ειρωνία**

τοῡ σεμνοῡ Στειριω̄ς ...

στ) **λιτότητα**

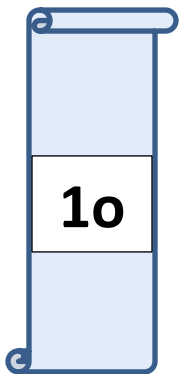
καί οῡ πολλαῖς ήμέρας ύστερον ...

II. ΔΙΗΓΗΣΙΣ - ΠΙΣΤΗ §§ 18-19

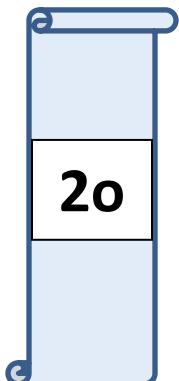
A.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

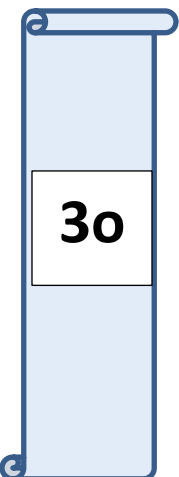
Η κλιμάκωση επιχειρηματολογία του ομιλητή έχει ως εξής:

Συγκεφαλαιώνοντας ο Μαντίθεος όσα εξέθεσε (§§13-17) για την υποδειγματική εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων, προσθέτει το τελευταίο αποδεικτικό στοιχείο: σε όλες τις εκστρατείες, τις περιπολίες και τις φρουρές παρουσιάζομαι πρώτος και αποχωρούσα τελευταίος .

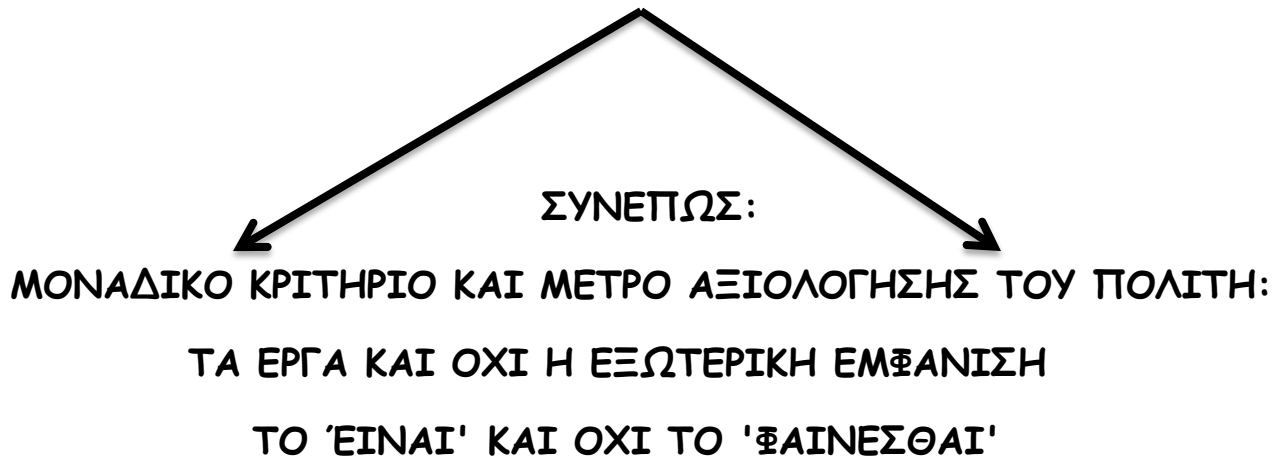

Όσοι πολιτεύονται με ευπρέπεια και φιλοτιμία οφείλουν να κρίνουν κάποιον όχι από την εξωτερική του εμφάνιση αλλά από την προσφορά του προς την πόλη: το κριτήριο επομένως της αξιολόγησης του πολίτη πρέπει να είναι οι πράξεις του και όχι το παρουσιαστικό του - το είναι και όχι το φαίνεσθαι, που πολλές φορές άλλωστε μας εξαπατά.

Δεν πρέπει λοιπόν να συμπαθούμε ή ν' αντιπαθούμε κάποιον από την όψη του, τα ρούχα του ή την κόμμωσή του αλλά από τα έργα του, από αυτά και μόνον οφείλουμε να τον κρίνουμε (δηλαδή με τη λογική και όχι με το συναίσθημα): η εμφάνισή του -όποια κι αν είναι- δεν βλάπτει κανέναν, αντίθετα, οι πράξεις του ωφελούν ή ζημιώνουν το σύνολο (: φράση δεσμευτική για ευνοϊκή προς τον ομιλητή απόφαση της Βουλής).

Είναι γνωστό ότι πολλοί, εξαπατώντας το λαό ή τους δικαστές με το να είναι τάχα λιγομίλητοι και ευπρεπώς ενδεδυμένοι, γίνονται υπαίτιοι μεγάλων συμφορών για την πατρίδα, αντίθετα, άλλοι που παραμελούν αυτά τα πράγματα, έχουν προσφέρει μεγάλα καλά στην πατρίδα: η υποκρισία και ο φαρισαϊσμός αποβαίνουν κατά κανόνα καταστροφικά για το σύνολο, ενώ η αυθορμησία και η ειλικρίνεια το ωφελούν και το σώζουν

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) **ήθος ομιλήτης**: ο Μαντίθεος υπογραμμίζει και πάλι το ήθος που έχει επιδείξει στις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, επιδιώκοντας ν' ανασκευάσει την κατηγορία ότι **σε δύσκολες ώρες έφυγε** από την πόλη και συνάμα να κερδίσει την εύνοια των ακροατών του. Προχωρεί ύστερα ν' αναιρέσει την κατηγορία εκείνη που αφορούσε τον **λακωνικό τρόπο** κόμμωσης και ένδυσής του, επισημαίνοντας με ευγλωττία ποιο πρέπει να είναι το **ορθό κριτήριο** αξιολόγησης του πολίτη: παρουσιάζεται έτσι **ως νέος που αγαπάει και υπηρετεί πιστά την πατρίδα του** - το μόνο πράγμα που πρέπει να ενδιαφέρει τους βουλευτές και όλους τους συμπολίτες του. **Η ουσία της δοκιμασίας** δεν είναι η εξωτερική εμφάνιση του ενδιαφερομένου αλλά τα έργα του.

β) **ήθος κατηγορώ**: με έμμεσο τρόπο διαγράφεται το ήθος των κατηγορών του: άνθρωποι που αγαπούν τις **συκοφαντίες**, αφού τον κατηγορήσαν για απιστία προς την πατρίδα, άνθρωποι **υποκριτές** και

κακόβουλοι, αφού τον κατάγγειλαν για φιλολακωνισμό, επικαλούμενοι δήθεν ένα αναξιόλογο στοιχείο, την εξωτερική του εμφάνιση, που δεν βλάπτει κανέναν, και αγνοώντας σκόπιμα την προς την πατρίδα προσφορά του, ωστόσο μόνο αυτή αφορά το σύνολο των πολιτών, και βάσει αυτής πρέπει να κριθεί, αν είναι άξιος ή όχι για το αξίωμα που έχει κληρωθεί.

γ) ήθος βουλευτών: από τα λεγόμενα του Μαντιθέου πρέπει να υποτεθεί ότι οι βουλευτές εκτιμούσαν όλους εκείνους τους συμπολίτες τους που εκπλήρωναν πιστά τις στρατιωτικές υποχρεώσεις τους προς την πατρίδα και επιδείκνυαν αίσθημα ευθύνης και υψηλό φρόνημα στις δύσκολες στιγμές της ήταν επίσης άνθρωποι που έδιναν σημασία μόνο στα έργα των συμπολιτών τους και όχι στα επιφαινόμενα ή στις διαβολές που πιθανόν κυκλοφορούσαν γι' αυτούς στην πόλη, ήταν τέλος πολίτες που έκριναν τους συμπολίτες τους με τη λογική και όχι με το συναίσθημα: είχαν διαμορφώσει ένα ορθό μέτρο αξιολόγησης, το οποίο επικαλείται με εύγλωττο τρόπο ο Μαντίθεος - έχοντας την πεποίθηση ότι θα δικαιωθεί.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Προφανής είναι η προσπάθεια του Μαντιθέου στην ενότητα αυτή: να δημιουργήσει αφενός κλίμα συμπάθειας και εύνοιας προς τον εαυτό του, παρουσιαζόμενος ως ευπειθής και φιλόπατρις πολίτης - που εκπληρώνει στο ακέραιο το χρέος του προς την πατρίδα και ποτέ δεν βλάπτει με τις πράξεις του τους συμπολίτες του, αντίθετα, εκείνοι που τον κατηγορούν είναι άνθρωποι υποκριτές και επίβουλοι, γιατί στηριζόμενοι σε εξωτερικά (: τυπικά) στοιχεία επιδιώκουν να τον μειώσουν ηθικά και πολιτικά, και εντέλει να τον βλάψουν - παραπλανώντας την κρίση των βουλευτών και διαστρέφοντας το ορθό αξιολογικό μέτρο για τον καλό πολίτη. Δημιουργεί αφετέρου αντιπάθεια στις ψυχές των ακροατών του προς τους κατηγορούς του - πράγμα που τον ωφελεί, γιατί πετυχαίνει ν' αποκαλύψει τα ταπεινά τους κίνητρα στην υπόθεσή του και να κλονίσει έτσι τη βασιμότητα και την αξιοπιστία του κατηγορητηρίου τους..

Β.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) **υπεβολή**

οὐδεμιάς ἀπελήφθην πώποτε ...

Πάντα τον χρόνον διετετέλεκα...ἀναχωρῶν...

β) **αντιθέσεις**

οὐδεμιάς ἀπελήφθην , ἀλλά πάντα ...

μετά τῶν πρώτων μέν... μετά τῶν τελευταίων δέ ...

τά μέν γάρ ... ἐκ δε τῶν κινδυνεύειν ...

οὐκ ἀπ' ὄψεως ... ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων ...

πολλοί μέν μικρόν ... ἕτεροι δε ... ἀμελοῦντες...

γ) **πολυσύνδετο**

οὔτε τους ιδιώτας οὔτε τό κοινόν...

οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν , ἀλλ' ...

III. ΕΠΙΛΟΓΟΣ §§ 20-21

A.. ΕΝΤΕΧΝΕΣ ΠΙΣΤΕΙΣ (τεχνικοί ή ρητορικοί τρόποι πειθούς)

1.. Τα επιχειρήματα

Η κλιμάκωση επιχειρηματολογία του ομιλητή στον επίλογο έχει ως εξής:

1ο

Μερικοί συμπολίτες μου **οργίζονται** εναντίον μου, γιατί, όταν ήμουν νεότερος, επιχειρήσα να **α γ ο ρ ε ύ σ ω** στη συνέλευση του λαού.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΕΣ

2ο

Βρέθηκα στην **ανάγκη** να πάρω το λόγο, γιατί επρόκειτο για προσωπική μου υπόθεση, φιλοδόξησα -δείχνοντας όντως υπερβάλλοντα ζήλο- να **μιμηθώ** τους προγόνους μου, που ποτέ δεν έπαψαν να υπηρετούν την πόλη, έβλεπα εσάς να θεωρείτε εκείνους μόνο **άξιους** πολίτες, και παρακινήθηκα κι εγώ από τη **δική σας συμπεριφορά** να σηκωθώ και να μιλήσω για τα κοινά.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ -ΠΡΟΤΡΟΠΗ

3ο

Δεν υπάρχει λόγος λοιπόν να **δ υ σ α ν α σ χ ε τ ε ί τ ε** με τέτοιους πολίτες σαν κι εμένα - **αφού οι ίδιοι εσείς τους παρακινείτε ν'** ασχολούνται με τα κοινά. Άλλωστε αυτοί που τους **κ ρ ί ν ο υ ν** με το θεσμό της "δοκιμασίας" είστε σεις και όχι άλλοι.

2.. Ρητορικά ήθη (ηθοποιία)

α) **ή θ ο ς ο μ ι λ η τ ή**: ο Μαντίθεος **στο τέλος του λόγου του**, επιδιώκοντας να αναιρέσει και την τελευταία κατηγορία εναντίον του που αφορά "νεανικό του ατόπημα", παρουσιάζεται ως πολίτης που προσπάθησε - ξεπερνώντας πράγματι τα όρια της ευπρέπειας- **να μιμηθεί τους προγόνους του**: οι ίδιοι

άλλωστε οι βουλευτές **δίνουν το παράδειγμα** στους νεότερους ν' ασχολούνται με τα δημόσια πράγματα και γι' αυτό δεν πρέπει να δυσφορούν με τη συμπεριφορά τους.

β) **ήθος βουλευτών**: ο αγορητής **εγκωμιάζοντας** έμμεσα τους βουλευτές επιχειρεί να τους παρουσιάσει ως πολίτες που **θαυμάζουν** τους προγόνους και πιστεύουν πως εκείνοι μόνο υπήρξαν **αξιόιοι πολίτες** της Αθήνας, γιατί δεν σταματούσαν ποτέ να ενδιαφέρονται για το κοινό συμφέρον και ν' αγωνίζονται για την πρόοδο και το γόητρο της πατρίδας.

3.. Ρητορικά πάθη (παθοποιία)

Ο ομιλητής επιδιώκει στην κατακλείδα του λόγου του να δημιουργήσει για τον εαυτό του **ευνοϊκή ή ατμόσφαιρα** στο ακροατήριο - αφήνοντας μια **καλή εντύπωση** για τις πεποιθήσεις του, τις φιλοδοξίες του και τα κίνητρά του, η αναφορά στους **προγόνους** ήταν πάντα κάτι το ευπρόσδεκτο σ' ένα αθηναϊκό κοινό - πολύ περισσότερο σ' ένα οργανωμένο σώμα της πολιτείας.

B.. ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Αξιοσημείωτοι **ρητορικοί** εκφραστικοί τρόποι:

α) **υπεβολή**

ὄτι οὐδέν πέπαυνται τά τῆς πόλεως πράττοντες ...

β) **αντιθέσεις**

τό μὲν πρῶτον ... ἔπειτα μέντοι ...

ἄμα μὲν τῶν προγόνων ... ἄμα δέ ὑμᾶς ὄρων ...

γ) **ρητορικές ερωτήσεις**

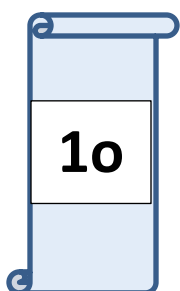
τίς οὐκ ἂν ἐπαρθεῖη ... πόλεως; (ισοδυναμεί με έντονη κατάφαση: πᾶς τις ἂν ἐπαρθεῖη ... πόλεως)

τί ἂν ... ἄχθοισθε; (ισοδυναμεί με έντονη άρνηση: οὐδεμία αἰτία ἢ οὐδέν ἔστιν, ὥστε τούτοις ἄχθεσθαι)

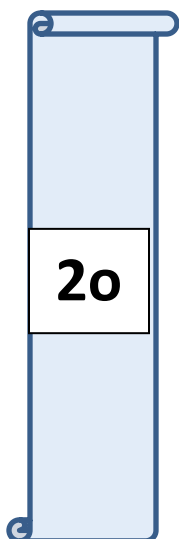
III. ΕΠΙΜΥΘΙΟΝ

A.. ΤΟ ΚΑΤΗΓΟΡΗΤΗΡΙΟ

Βασιζόμενος στην επιχειρηματολογία του Μαντιθέου θα μπορούσε κανείς να "συντάξει" το διάγραμμα του κατηγορητηρίου εναντίον του ως ακολούθως:

Σε ώρες κρίσιμες για την πατρίδα ο Μαντίθεος **εγκατέλειψε** την Αθήνα, για να ζήσει ασφαλής στο εξωτερικό. Επέστρεψε στην πόλη, όταν ήταν σίγουρος πια ότι η πολιτική θύελλα είχε κοπάσει και δεν υπήρχε πραγματικός φόβος για την **ασφάλειά** του.

Δεν διάκειται **ε υ μ ε ν ώ ς** προς τη δημοκρατία και το δημοκρατικό πολίτευμα, γιατί:

1..Υπηρέτησε στο **ιππικό** κατά τη διάρκεια της τυραννικής εξουσίας των Τριάκοντα, πράγμα που το επιβεβαιώνει η αναγραφή του ονόματός του στο **σανίδιον**.

2...Μιμείται τους **Λάκωνες** ("λακωνίζων") στην κόμμωση και στην ενδυμασία - άρα είναι φιλοσπαρτιάτης και φιλοολιγαρχικός.

Είναι αναιδής, θρασύς και υπεράγαν φιλόδοξος γιατί, νέος όντας και ανώριμος, επιχειρήσε **να μιλήσει** στην Εκκλησία του Δήμου.

Β.. ΑΝΑΠΑΝΤΗΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΑ

Η απολογία του Μαντίθεου, όσο κι αν είναι πειστική -πράγμα που οφείλεται βέβαια στην τέχνη του Λυσία-, δημιουργεί εντούτοις τα ακόλουθα ερωτηματικά:

1. Γιατί ο Μαντίθεος **εγκατέλειψε** την πόλη σε ώρες κρίσιμες και έφυγε για το εξωτερικό;
2. Τι **σχέση** και τι "δοσοληψίες" είχε η οικογένειά του με το βασιλιά του Πόντου Σάτυρο;
3. Γιατί ο Μαντίθεος **διάλεξε να επιστρέψει** στην Αθήνα, λίγο χρόνο πριν καταρρεύσει η τυραννία των Τριάκοντα;
4. Πώς βρέθηκε αναγεγραμμένο **το όνομά του** στο σανίδιον (§5); Προήλθε όντως από κακόβουλη ενέργεια;
5. Γιατί του άρεσε να μιμείται τον **λακωνικό τρόπο** κόμμωσης και ένδυσης; Μήπως ανήκε κιόλας σε κάποια **φιλο-ολιγαρχική** εταιρεία, που δρούσαν τότε συνωμοτικά εναντίον του δημοκρατικού πολιτεύματος;
6. Γιατί δεν κάνει **καμιά ο υ σ ι ώ δ η αναφορά** στους γονείς του; Τι εννοεί με το **διά τας συμφοράς τάς του πατρός** (§10); Γιατί αναγκάστηκε να μιλήσει, ενώ ήταν νέος ακόμη, στην Εκκλησία του Δήμου (§20); [Εδώ φαίνεται να "μασάει" τα λόγια του].
7. Τι νόημα έχει ο **χλευαστικός** -και συνεπώς ανεπίτρεπτος- υπαινιγμός στον στρατηγό Θρασύβουλο (§15), σε έναν καταξιωμένο αγωνιστή της δημοκρατίας και δοκιμασμένο πατριώτη; Και πώς, αλήθεια, αφήνει ο Λυσίας να ειπωθεί ένας τέτοιος υπαινιγμός για τον Θρασύβουλο, ο οποίος προσπάθησε τόσο πολύ να τον βγάλει από την τάξη των "ισοτελών" και να τον κάνει Αθηναίο πολίτη;